

Kam pieder Braku takas?

Ainavu muzealizācija: Rūdolda Blaumaņa memoriālais muzejs “Braki”

Publikāciju sagatavoja: Katrīna Kūkoja

Rūdolda Blaumaņa memoriālais muzejs “Braki” ir daļa no Vidzemes pauguraiņu ainavas, kas ir iekļauta Latvijas kultūras kanonā. Tā ir vērtība, kas rūp ne tikai tās saimniekiem un Kultūras kanona veidotājiem, bet arī sabiedrībai kopumā. Kā nevienā citā muzejā, šeit jau vēsturiski veidojusies aktīva sabiedrības interese un līdzdalība ainavas sakopšanas jautājumos. Savulaik Imants Ziedonis šeit bieži viesojās ar savu Dižkoku atbrīvotāju grupu, vēl pirms diviem gadiem Latvijas Televīzijas raidījumā “Kultūršoks” redzējām lielās bažās par “Braku” meža likteni. Kā tas ir ietekmējis ainavu? Un ko mēs šodien redzam muzeja vidē?

Vēl pirms nogriežamies no Ērgļu ceļa pamanām milzīgu zīmi — atrakciju parks “Braku takas”, daudz lielāku un daudz vieglāk pamanāmu nekā tradicionālo brūno kultūras mantojuma zīmi. Izrādās, tās ir privāta uzņēmuma SIA “Vējkalns” īpašums, kura īpašnieki no pašvaldības iznomā apmēram 3,5 ha zemes, kas ir viena no Braku gravām. Šis atrakciju parks veidots līdzīgi kā “Mežakaķis” vai “Tarzāns”. Ar Rūdolfu Blaumani to saista atrašanās vieta un dažādo trašu nosaukumi, piemēram, “Trīnes grēki”, “Purva bridējs” u.tml., tomēr neko daudz vairāk ne par autoru, viņa darbiem vai šo vietu tur uzzināt nevar. Ierīkojot atrakciju parku “Braku takas”, netika prasīts muzeja viedoklis, muzejs tika nostādīts fakta priekšā. Interesanti, ka šis nav pirmais gadījums, kad muzeja teritoriju ieņem atpūtniekiem domātā infrastruktūra.

Pagājušā gadsimta 70. gados turpat, pie muzeja, tika uzcelta slēpošanas bāze, kas vēlāk kalpojusi par muzeja administratīvo ēku un krājuma glabātuvī, līdz nonākusi tādā avārijas stāvoklī, ka apdraudējusi muzeja darbiniekus, kas, starp citu, bija arī viens no iemesliem, kādēļ dzima ideja “Braku” meža izciršanu (par to plašāk raksta turpinājumā). Šobrīd krājums glabājas pašvaldības atvēlētās telpās Ērgļos, savukārt darbiniekiem ir uzcelta jauna moduļu tipa ēka, kas kalpo arī par biļešu kasi un informācijas punktu. Diemžēl par spīti pozitīvajam situācijas atrisinājumam, vecā ēka, kas šobrīd atzīstama par graustu, turpina atrasties muzeja teritorijā. Savulaik gan ēkai bija iecerēts laimīgāks liktenis, 90. gados to bija plānots renovēt, iekārtot izstāžu un konferenču zāli, izveidot labi aprīkotas krājuma un darbinieku telpas. Šobrīd šis vidi degradējošais objekts ir kā tāds neiederīgs padomju spoks visādi citādi tik mierīgajā lauku un mežu ainavā, un reizē tas ir arī atgādinājums par to, kas, laikam ejot, var notikt ar šādām tūristu atrakciju vietām, un liek ar bažām raudzīties arī uz mantojumu, ko aiz sevis atstās “Braku takas”.

Tas, kas tomēr paliek nemainīgs, ir vēsturiskais ēku komplekss, kas sastāv no dzīvojamās mājas un vairākām saimniecības ēkām, kas saglabājušās no Blaumaņa laikiem. Ap mājām vēl aug daži no Blaumaņa stādītajiem kokiem. Laikā, kad šeit ievācies rakstnieks, ēkas esot bijušas gandrīz tikpat “plikas”, kā tās redzam šodien. Māju saimniekiem bija svarīgi paglābties no vēja un saules, tādēļ “Brakos” dāsni sastādīti gan lapu koki — ozoli, oši, liepas, vītoli —, gan augļu koki, gan dažādi košumkrūmi. Muzeja krājumā pat ir saglabājušies vēsturiskie plāni, pēc kuriem var gandrīz pilnīgi precīzi atjaunot vēsturiskos stādījumus. Tur norādītas gan stādījumu vietas, gan uzskaitītas konkrētās šķirnes. Augļu dārzs padomju gados ar Bulduru dārzkopju palīdzību tika iestādīts no jauna, bet nu jau arī tas ir savu mūžu nodzīvojis. Šobrīd muzejs ir nolēmis, ka lielo koku stādījumi netiks atjaunoti, lai pasargātu ēku jumtus no bojāšanās, tāpat

krūmu un augļu dārza atjaunošana prasītu pārāk lielus ieguldījumus, ko muzejs šobrīd nevar atļauties.

Ir jāsaprot, ka muzejs nav un nebūs zemnieku saimniecība. Katrs augļu koks, katrs stāds prasa uzmanību. Nevar tā vienkārši iestādīt un pēc tam par to nerūpēties. Lai cik ļoti mēs vēlētos, nav iespējams atgriezties pie tās saimniekošanas, kāda tā bija Blaumaņa laikā. Muzejs mūsdienās veic pilnīgi citas funkcijas, un arī fokuss ir uz pilnīgi citiem aspektiem. Tas attiecas ne tikai uz šo konkrēto muzeju, bet kopumā uz visiem tiem muzejiem, kuru īpašumā ir šīs vēsturiskās saimniecības. Gribot negribot, muzejs viedo jaunu, savu "saimniecību", kurā labākajā gadījumā par teritorijas sakopšanu rūpējas viens cilvēks. Manuprāt, spēcīgs vadmotīvs ir saglabāt esošo tik ilgi, cik vien tas ir iespējams, bet ne vienmēr tas, kas IR jāatstāj.

Labs piemērs ir jau pieminētais meža izciršanas gadījums. Daudziem mūsdienās "Braki" asociējas tieši ar šo mežaino zaļumu, kas lielā mērā tāds ir izveidojies tikai padomju periodā. Blaumaņa laikā šo mežu vietā bijušas pļavas vai ganības, un tagadējā cirte faktiski pat vairāk pietuvina mūs tam, kā ainava patiesībā ir izskatījusies rakstnieka dzīves laikā. Turklāt iegūto naudu pašvaldība varēja ieguldīt muzeja darbinieku darba vides uzlabošanā, protams, diskutabls ir jautājums, cik ļoti šāda moduļu māja iederas kopējā ainavā.

Kopumā ir sajūta, ka muzejam šobrīd pietrūkst skaidras vīzijas par savu identitāti. Un kā var neapjukt, kad tik ilgi ir nācies samierināties ar uzspiestiem un nevēlamiem objektiem muzeja teritorijā? Tomēr nākotnē noteikti būtu jāapsver katra jaunā objekt ienākšana muzejā, lai tas būtu līdzsvarā gan ar paša muzeja tēlu, gan apmeklētāju ērtībām, gan darbinieku vajadzībām. Vai ir nepieciešamas šūpoles, iegādātas pēc jaunākās dārzu modes? Vai tomēr labāk šeit iederētos kārtīgas Lieldienu šūpoles? Tad, kad nav līdzekļu, viss ir vienkārši – neko nedarām, bet, kad ir, tad nūdien ir vērts izsvērt, kas ir cienīgs atrasties Rūdolfa Blaumaņa memoriālajā muzejā "Braki".

Katra lieta, katrs ainavas elements veido kopējo muzeja stāstu. Raiņa literatūras un vēstures muzeja ilggadējais direktors, daudzu memoriālo muzeju aizsācējs un aizstāvis Voldemārs Kalpiņš 1987. gadā par ainavas saglabāšanu "Brakos" izteicās vēl radikālāk, viņš uzskatīja, ka uz "Brakiem" nedrīkstētu iet neviens asfaltēts ceļš un ka uz to nedrīkstētu braukt ne ar vienu mehānisko transporta līdzekli, tā vietā katram apmeklētājam tos pāris kilometrus līdz muzejam būtu jānāk kājām, tādējādi iegūstot vajadzīgo noskaņu pieminekļa pilnīgākai apskatei. [1]

Vēl viens būtisks muzeja uzdevums pret savu ainavu, ir tāds, kurš neprasa daudz finanšu līdzekļu, bet toties prasa iedziļināšanos. Tas ir ainavas sasaistījums ar rakstnieka daiļradi. Šajā ziņā muzejam ir ļoti paveicies, jo stāstīt ir daudz ko un daudz jau arī ir izpētīts. Padomju laikos izdotas vairākas brošūras, kurās vietu pa vietai, kopā ar attēliem atklājas literāro darbu motīvi ainavā. Šobrīd to visu var uzzināt, vien piesakot īpašu ekskursiju. Rodas sajūta, ka padomju laikos, kad arī tika atjaunots vēsturiskais ābeļdārzs, ainavai muzejā bija daudz lielāka nozīme, nekā tas ir šodien. Arī vēsturiskās "Braku takas", kas muzejā jau bijušas izsenis, un starp kurām ir arī Blaumaņa paša ieviestā un nodēvētā "Simts soļu taka", izplēn atrakciju parka ēnā. Apmeklētājam tās ir grūti izejamas un tām trūkst pavadošās informācijas. Muzejs daudz iegūtu, ja attīstītu šo komunikatīvo darbu ar apmeklētāju, vēstot par Blaumaņa darbiem "Braku" ainavā. Lai ir tā, ka "Braku takas" atgriežas muzejā.

Voldemārs Kalpiņš. Par “Braku” pagātņi un nākotņi // *Stāja. Voldemāra Kalpiņa laiks*. Rīga: Pils, 2011, 216.lpp.